

Оксана Цюняк,

кандидат педагогічних наук, викладач,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені В. Стефаника»

Oksana Tsiuniak,

Candidate of Pedagogical Sciences, lecturer,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)
tsiuniak33@gmail.com

УДК 37:172.3:371.133

ББК 74.580.051.1

**ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ
У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
В ПРОЦЕСІ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ**

**EDUCATION OF FUTURE TEACHERS TOLERANCE
IN PRIMARI SCHOOL DURING PRODUCTION PRACTICE**

У статті розкрито зміст поняття «толерантність», розглянуто деякі аспекти проблеми виховання толерантності у майбутніх учителів початкових класів в процесі виробничої педагогічної практики, з'ясовано основні положення щодо виховання толерантної поведінки у випускників вищих навчальних закладів. Мета статті – розкрити сутність поняття «толерантність» та обґрунтувати необхідність виховання толерантності у майбутніх учителів початкових класів в процесі виробничої практики. Адже виховання в дусі толерантності повинне розвивати в молоді здібності до

незалежного мислення, критичної оцінки та формувати високі моральні критерії. Отже, толерантність майбутнього учителя початкових класів має бути сформована у процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі та сприяти стимулюванню позитивної самосвідомості, вихованню системи духовних, естетичних та моральних цінностей.

Ключові слова: толерантність, взаємодія, виховання, майбутні учителі початкових класів, виробнича (педагогічна) практика у початковій школі.

В статті раскрыто содержание понятия «толерантность», рассмотрены некоторые аспекты проблемы воспитания толерантности у будущих учителей начальных классов в процессе производственной практики, выяснены основные положения по воспитанию толерантного поведения у выпускников вузов. Целью статьи является освещение необходимости воспитания толерантности у будущих учителей начальных классов в процессе производственной практики. Даже воспитания в духе толерантности должно развивать у молодежи способности к независимому мышлению, критической оценки и формировать высокие нравственные критерии. Итак, толерантность будущего учителя начальных классов должна быть сформирована в процессе профессиональной подготовки в высшем учебном заведении и способствовать стимулированию положительной самосознания, воспитанию системы духовных, эстетических и нравственных ценностей.

Ключевые слова: толерантность, взаимодействие, воспитание, будущие учителя начальных классов, производственная практика в начальной школе.

In modern society tolerance is considered as a condition of harmonious relations between people. As today often appear conversations about tolerant world in which the main asset is unique personality.

Tolerance is formed through education, information and personal life experience. Education of tolerance of primary school teachers is a complex and

dynamic process. It even starts in family, but in terms of higher education it continues and is filled with new professional content during the practical training.

Formation of tolerant relationships of future teachers in the process of production practice is caused by the ability to engage in dialogue, to be in someone's place, to evaluate the students properly, adequately and actually imagine circumstances. Graduates should create the necessary conditions for harmonious physical and intellectual development of students, to generate in them positive attitude to learning, to create an atmosphere of respect, warmth, humanity and understanding. Tolerant teacher is seen as a model for inheritance. He or she uses the skills for developing dialogue and peaceful resolution of conflicts, teaches critical thinking, is able to appreciate other positions, while clearly formulate his or her own point of view, condemns the aggressive behavior of pupils.

Tolerance of each future specialist starts with professionalism, pedagogical skills. Tolerance as an individual quality must be cultivated in future elementary school teachers in order they were able to interact successfully in society, to resolve conflicts without violence and to promote peace. Tolerance must occupy center stage in the process of preparing young people for a successful future of a multicultural society.

Key words: tolerance, cooperation, education, future primary school teachers, production (teaching) practice in elementary school.

*Перед великим розумом я схиляю голову,
Перед великим серцем я стаю навколішки.*

Гете

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Виховання толерантності у громадян стало однією з головних цілей освітньої політики. За рішенням ЮНЕСКО у 1995 році прийнято Декларацію принципів толерантності, в якій обумовлені питання щодо рівності усіх людей,

незалежно від їхнього віросповідання, етнічної належності чи кольору шкіри. 16 листопада в усьому світі відзначається Міжнародний день толерантності. Варто зазначити, що на сучасному етапі розвитку суспільства толерантність розглядаємо як умову гармонійних стосунків між людьми. Адже сьогодні часто ведуть бесіду про толерантний світ, в якому найголовнішою цінністю є неповторна особистість. Однак, політичні та економічні умови сучасного життя загострюють проблеми взаєморозуміння між людьми. Українське суспільство переживає складний період становлення. І сьогодні проблема толерантності, яка не є новою для наукової літератури, набуває особливої актуальності. Зокрема, виховання толерантності в студентській молоді, а саме у майбутніх учителів початкових класів у процесі виробничої практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблеми толерантності, зокрема осмислення сутності феномена «толерантність» та його особливої значущості для формування професіоналізму особистості педагога досліджено у наукових працях вітчизняних вчених (М. Андреев, О. Безносюк, О. Волошина, О. Грива, В. Калошина, О. Кихтюк, І. Кресіна, О. Майборода, В. Пісоцький, Т. Пилипенко, М. Товта, Ю. Тодорцева, О. Швачко та ін.). Теоретичні засади виховання гуманістичних цінностей та формування професійної свідомості вчителя, а також демократичні підходи до організації навчально-виховного процесу знайшли висвітлення у дослідженнях Г. Балла, А. Духновича, В. Кан-Каліка, Я. Коменського, А. Макаренка, В. Семиченка, Є. Шиянова та ін. Особливо важливе значення мають наукові розвідки з теорії і практики професійної підготовки вчителів у зарубіжному досвіді (Н. Авшенюк, Т. Кошманова, М. Лещенко, З. Малькова, О. Матвієнко, А. Парінов, Л. Пуховська, О. Романенко та ін.). Аналіз сучасної науково-педагогічної літератури свідчить про необхідність подальшого вивчення проблем професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, оскільки окремі її аспекти залишаються висвітленими не повною мірою.

Мета статті – розкрити сутність поняття «толерантність» та обґрунтувати необхідність виховання толерантності у майбутніх учителів початкових класів в процесі виробничої практики.

Виклад основного матеріалу. Сучасна реальність відкриває перед людиною різноманітні перспективи розвитку, освоєння світу, удосконалення взаємин з оточуючими. За твердженням американської письменниці, громадського діяча і викладача Гелен Келлер (1880-1968): «Найвищий результат освіти – толерантність».

Слід зазначити, що існує багато різних визначень поняття «толерантність».

Толерантність – це важлива якість сучасної особистості, це саме те, чого так не вистачає сьогодні людям: терпіння, терпимості, розуміння, дружнього ставлення, адекватного сприйняття [1, 240 с.].

Толерантність походить від латинського дієслова (tolero), що означає переносити, витримувати, терпіти. Великий тлумачний словник української мови трактує поняття толерантності як поблажливість, терпимість до інших думок, поглядів, вірувань тощо [2, 1440 с.].

Згідно з Декларацією принципів толерантності (1995) толерантність означає повагу, прийняття і правильне розуміння великої різноманітності культур світу, форм самовираження і способів прояву людської індивідуальності. Формуванню толерантності сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті і переконань [6, с. 12-13].

Як засвідчує практика, толерантність формується через виховання, інформування та особистий життєвий досвід. Виховання толерантності у майбутніх учителів початкових класів – складний і динамічний процес. Розпочинається він ще у сім'ї, а в умовах вищого навчального закладу продовжується і наповнюється новим професійним змістом у процесі практичної підготовки.

Загальновідомо, що від майстерності педагога, наявності моральних якостей, загальнолюдських цінностей, високого рівня загальної і професійної

культури, структури світогляду залежить майбутнє суспільства. «Учитель творить людину. Ці мудрі і вагомні слова можна сказати не тільки про матір і батька, – писав В.О. Сухомлинський. – Я багато разів переконувався в тому, яку величезну роль у житті дитини відіграє вчитель початкових класів. Він повинен бути для дитини такою ж дорогою і рідною людиною, як мати. Віра маленького школяра в учителя, взаємна довіра між вихователем і вихованцем, ідеал людяності, який бачить дитина в своєму вихователі, – це елементарні і, разом з тим, наймудріші правила виховання, зрозумівши які, вчитель стає справжнім духовним наставником» [5]. На наше переконання, толерантність потрібно виховувати. Адже важливим завданням педагогічної діяльності є виховання у майбутніх учителів початкових класів виваженості, взаємоповаги, терпимості до різних думок та переконань. Саме в початковій школі важливо навчити дитину приймати іншого як важливого і цінного, а також критично оцінювати свої вчинки і думки.

Виробнича педагогічна практика в початковій школі дає можливість випускникам здобути свій перший досвід по спілкуванню з молодшими школярами. Майбутній педагог прагне стати справжнім фахівцем, свідомо організовує процес самоосвіти, усвідомлює свою відповідальність за формування особистості. Завдяки цій практиці у студентів з'являються можливості перевірити та оцінити себе як майбутніх учителів, свою професійну підготовку, придатність до роботи освітянином.

Формування толерантних взаємовідносин майбутніх педагогів у процесі виробничої практики зумовлене умінням вступати в діалог, відчувати себе на місці іншого, правильно, адекватно оцінювати учнів, реально уявляти наявні обставини. Випускники повинні створити необхідні умови для гармонійного фізичного та інтелектуального розвитку школярів, формувати у них позитивне ставлення до навчання, створювати атмосферу поваги, теплоти, людяності, взаєморозуміння. Толерантного педагога сприймають як зразок для наслідування. Він використовує навички для розвитку діалогу і мирного розв'язання конфліктів, навчає критично мислити, вміє цінити

позиції інших, при цьому чітко формулює власну точку зору, засуджує агресивну поведінку школярів.

Працюючи з учнями майбутні педагоги зобов'язані створити толерантний простір, тобто сприятливі умови для навчання та виховання. Для цього слід уміти керувати своїми емоціями, поважати права, бажання школярів, створювати умови для співпраці та діалогу в колективі. Потрібно якомога більше говорити про культуру миру, прагнути замінити в мисленні молоді людини культ сили й домінування на взаємоповагу і співчуття. Повсякденність постійно вимагає толерантності й доброзичливості від кожної людини, а найбільше від учителів.

Самовдосконалюватись у толерантному ставленні до учнів та колег – необхідність для майбутнього учителя початкових класів, адже толерантність є найважливішою та найціннішою складовою професійної культури. Крім того, взаємини у дитячому колективі мають бути організовані на засадах взаємодопомоги, довіри, доброзичливого й відкритого спілкування. Особливу увагу слід приділяти практиці гуманних взаємин, наполегливій щоденній роботі .

На нашу думку, толерантну особистість спроможний виховати лише фахово підготовлений і толерантний у всіх відношеннях педагогічний колектив. Щоб досягнути такого рівня, необхідно ще на етапі професійної підготовки майбутніх фахівців приділяти значну увагу вихованню в них толерантності. Для цього потрібно, щоб усюди – в сім'ї, колективі, ВНЗ, де відбувається обмін ідеями, думками, де здійснюється навчання й спілкування – толерантність стала нормою поведінки та взаємоповаги. Знання про толерантність допомагає переконати кожного в доцільності його рішень і включає усвідомлення наслідків учинків, розуміння меж толерантності, а також інформацію про можливі й необхідні альтернативні дії. Однак самі лише знання не є достатньо потужним стимулом до прояву толерантної поведінки в конфліктних ситуаціях. Із цією метою необхідно розвивати певні здібності, які посилюють схильність майбутніх учителів до толерантного

ставлення та здійснення відповідних дій. До таких здібностей належать: уміння вести діалог, спілкуватися, з розумінням вислуховувати іншого й формулювати свої погляди, права та потреби таким чином, щоб інший міг їх зрозуміти; дивитися на проблему в реальному світлі й визнавати позицію іншого; користуватися моделями конструктивного й демократичного розв'язання конфліктів; розуміння принципової обмеженості й суб'єктності будь-якої інтерпретаційної моделі, відчуття мовчазного вдавання чогонебудь, яке іноді є передумовою конфліктів [7].

Виховання толерантної поведінки в майбутніх учителів початкових класів має базуватися на таких положеннях:

- сприймати дитину такою, як вона є;
- поважати особистість школяра;
- ні за яких обставин не принижувати гідність того, кого навчаємо;
- пам'ятати: кожен має право на помилку, кожен має право на свою думку.

Однак вирішальною умовою успішного виховання толерантності є формування у випускників ВНЗ стабільного почуття ідентичності. Майбутній педагог зі стабільною ідентичністю не буде перебільшувати власну цінність за рахунок недооцінки інших людей і матиме схильність розглядати різноманітність як збагачення, а не як загрозу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, толерантність є визнаною цінністю в сучасному світі. Щоб виховати толерантну особистість, необхідні чималі зусилля. На нашу думку, толерантність кожного майбутнього фахівця починається з професіоналізму, педагогічної майстерності. Толерантність як якість особистості необхідно виховувати в майбутніх учителів початкових класів задля того, щоб вони мали можливість успішно взаємодіяти в суспільстві, вирішувати конфлікти без насилля, сприяти збереженню миру. Виховання толерантності має посідати головне місце в процесі професійної підготовки молоді до успішної майбутньої діяльності в полікультурному суспільстві.

Прислухаймося до слів Генерального директора ЮНЕСКО Федеріко Майора, котрий закликає вчитися толерантності в школах та інших співтовариствах, удома й на роботі, а найголовніше – осягати її суть розумом і серцем.

1. Бондырева С.К. Толерантность : учебно-методическое пособие / С.К. Бондырева / – М. : 2003 – 240 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. / Гол. ред. В.Т. Бусел. – Ірпінь : ВТР «Перун», 2002. – 1254 с.
3. Виховання толерантності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/technol/1117>.
4. Вишневська Л. Особливості формування толерантних відносин студентів у полікультурному середовищі вищого навчального закладу / Л. Вишневська // Гуманізація навчально-виховного процесу. – 2012. – Вип. LX. – С. 42–48.
5. Войтович О. Г., Левчук О. В. Методичні засади практики з виховної роботи в системі підготовки майбутніх вчителів початкових класів [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: intkonf.org/voytovich-og-levchuk-ov-metodichni-zas...-pochatkovih-klasiv.
6. Декларація принципів толерантності, проголошена та підписана 16 листопада 1995 р. // Віче. – №11. – 2002. – с. 12-13.
7. Толерантність як моральність особистості [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://refdb.ru/look/1577527>.

References:

1. Bondyрева S.K. Tolerance: Training-methodical textbook / S.K. Bondyрева / – Moscow: 2003 – 240 s.
2. Great Dictionary of the modern Ukrainian language. / M. Ed. V.T. Busel. – Irpin: ETR "Perun", 2002. – 1254 s.

3. Tolerance education [electronic resource]. – Access: <http://osvita.ua/school/technol/1117>.

4. Vyshnevskaya L. Features of formation of tolerant relations of students in the multicultural environment of higher education / L. Vishnevskaya // Humanization of the educational process. – 2012. – Ed. LX. – S. 42-48.

5. Voytovych O.G., A. Levchuk O. V. Methodical practice principles of educational work in training of future elementary teachers [electronic resource]. – Access: intkonf.org/voytovich-og-levchuk-ov-metodichni-zas...-pochatkovih-klasiv.

6. Declaration of Principles on Tolerance, proclaimed and signed on November 16, 1995 // Viche. – №11. – 2002. – S. 12-13.

7. Tolerance as a morality of personality [electronic resource]. - Access: <http://refdb.ru/look/1577527>.